

Kring Andragologie
Universiteit van Amsterdam

COLLEGEREEKS

Omgaan met ressentiment

februari – mei 2020

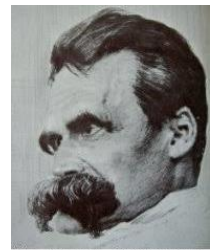
Acht filosofische colleges van Nico Koning i.s.m. Hans Achterhuis, Paul Oomen, Micha de Winter, Stijn Sieckelink, Gertie Blaauwendraad, Jeroen Oomen en Wytske Versteeg

Waarom zouden we moeten nadenken over ressentiment?

Ressentiment is **gestolde onvrede**. Oud zeer dat opnieuw boven komt. Gezeur waaraan je het liefst voorbijgaat, al je het zelf niet voelt. Maar wat als het toch overal de kop opsteekt?

Sinds Nietzsche het begrip ressentiment in de filosofie introduceerde, heeft het woord een **negatieve klank**. Het wordt verbonden met rancune, wrok en afgunst. Tegenwoordig wordt het enerzijds vaak verbonden met populisme en anderzijds met religieus extremisme.

FRIEDRICH NIETZSCHE

Wat is er mis met ressentiment?

- Is ressentiment een herkenbaar gevoel?
- Begrijpt u het ressentiment bij anderen?
- Hoort ressentiment bij bepaalde bevolkingsgroepen?
- Hoe kunnen we reageren op individueel of massaal opborrelend ressentiment?
- Hoe kunnen we als veranderkundigen die reacties op een 'hoger' niveau brengen?

In deze nieuwe filosofische collegereeks met veel sprekers die zich intensief met dit soort vragen hebben beziggehouden, kunt u meedenken over een oude kwestie. Maar die kwestie is de afgelopen jaren wel steeds dringender geworden. Mensen geven uiting aan onbehagen vanuit een opeenstapeling van frustraties. Wat doen we daarmee?

Werkwijze

We gaan pogingen doen om dit fenomeen in kaart te brengen en theoretisch te duiden. Maar ook zullen we met behulp van enkele (deels experimentele) varianten van **socratische gesprekken** oefenen op het goed omgaan met ressentiment en gedragsalternatieven verkennen.

Programma

Ressentiment als sociaal-psychologisch mechanisme

Het gaat er in de eerste plaats om het basismechanisme te begrijpen achter de vele uitingsvormen. Letterlijk verwijst de term naar iets 'opnieuw voelen' of 'terugvoelen'. Het gaat om weggeslikte emoties die eerder geen uitweg of uitingsvorm konden vinden. Dat zijn geen positieve emoties als vreugde of verwondering, want die worden niet weggeslikt. Wel om negatieve emoties als angst en verdriet en vooral afkeer en boosheid. Door **machteloosheid** worden met name de uitingen van afkeer en woede geremd. Op zichzelf lijkt er niets mis mee dat die gevoelens uiteindelijk toch boven komen.

Omdat het om gevoelens gaat die eerder geblokkeerd waren en lange tijd zijn opgespaard, kunnen ze gaandeweg vervormd worden en dan **makkelijkere uitingsvormen** zoeken met makkelijkere tegenstanders. Dan werkt het als een **gif**, ook omdat het een mimetisch effect heeft, dus besmettelijk is.

Maar ressentiment kan ook dichter bij het oorspronkelijke gevoel blijven en dan een bron worden van rechtzetting en **duurzame emancipatie**.

Sjaak Koenis: Ressentiment vormt het ruwe materiaal waaruit zowel rechtvaardigheidsclaims als gefrustreerde rancune kan worden gevormd.

Misverstanden

Een goed begrip van het mechanisme wordt geblokkeerd door een aantal veel voorkomende misverstanden:

1. Sentimenten worden vaak opgevat als iets wat over je komt of wat je ondergaat, en hoe dan ook een uitdrukkingsvorm zoekt. Maar gevoelens zijn actieve **overtuigingen** die vatbaar zijn voor toetsing en bijstelling. B.v. angst berust op de overtuiging dat er gevaar dreigt, maar kan wijken als blijkt dat het gevaar meevalt of geweken is. Sentimenten kunnen op vergissingen berusten. Ze zijn toetsbaar. Dat geldt des te meer voor ressentiment.
2. Denksystemen als religies en ideologieën worden vaak opgevat als bronnen van ressentiment, maar zijn er slechts de **voertuigen** van.
3. Sociaal onwenselijke uitingen van ressentiment worden vaak tegemoet getreden met pogingen die te **sussen** en te matigen in de veronderstelling dat dit neutraliserend werkt. Het probleem ligt echter niet in de mate of heftigheid van het sentiment, maar in de richting ervan.
4. Ressentiment wordt vaak ten onrechte gelijk gesteld aan **wrok** of wraakzucht. Er is zelfs een invloedrijke filosofische traditie, teruggaand op de Grieken, die alle vormen van woede verbindt met wrok.

Cultuurgeschiedenis

Om de ressentimentsmechanismen te begrijpen en om te ontkomen aan gangbare misverstanden hierover, moeten we wat cultuurhistorische omwegen maken:

1. Een korte ontstaansgeschiedenis van de democratie, die niet alleen vrijheidsrechten opleverde maar ook opstandigheid en volkswoede **legitiem** maakte.
2. Een schets van het **civilisatieproces** in Europa dat tegelijk bevrijdend en disciplinerend werkte
3. Een terugblik op Reformatie, Verlichting, Romantiek en socialisme, die emancipatie brachten en tegelijkertijd hindernissen opwierpen voor **zelfrelativering**, en daardoor nieuwe bronnen van ressentiment schiepen.
4. Een reconstructie van oudere vormen van verzet **tegen vrijheden**, tegen gelijkheid en tegen modernisering.

Deze collegereeks

Het thema ligt in het verlengde van de studie over geweldbeteugeling van Achterhuis/Koning in *De kunst van het vreedzaam vechten*. Dat boek is deels ontstaan uit voorgaande collegereeksen in de Kring Andragologie. We bespreken in zes colleges nu een aantal **nieuwe teksten** met nieuwe gedachtegangen, die bouwstenen zijn voor een in 2020 te verschijnen boek over politieke woede. Daarnaast gebruiken we teksten van de verschillende inleiders. Bij de achtste bijeenkomst kunnen deelnemers een bijdrage leveren in de vorm van een presentatie. Bovendien kan ieder bij elk college materiaal uit de actualiteit inbrengen, waaraan we de theoretische exercities kunnen toetsen.

Overzicht colleges 2020

De collegereeks heeft acht donderdagavondbijeenkomsten met zeven colleges van Nico Koning, steeds gecombineerd met ofwel een college van een gastspreker ofwel een socratische gesprek.

6 februari	Sentiment en ressentiment	Emotietheorieën Gesprek: aristotelische oefening (met Paul Oomen)
20 februari	Radicalisme	De wortels van radicalisering (met Stijn Sieckelink)
5 maart	Burgerschap	Emancipatie en zelfdiscipline (met Gertie Blaauwendraad)
19 maart	Wereldwoede	Hoe westers is volkswoede? (met Wytse Versteeg en Jeroen Oomen)
2 april	Civilisatie en opvoeding	Woedehuishouding als pedagogisch probleem (met Micha de Winter)
16 april	Totalitarisme	De verleidingen van massabewegingen (met Hans Achterhuis)
7 mei	Moderne deugden	Het wegen van woede Gesprek: deugdreflectie (met Paul Oomen)
28 mei	Presentaties	

Docenten

Nico Koning (1950) is andragoloog. Hij doceerde filosofie en ethiek aan de Hogeschool van Amsterdam bij de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening. Daar gaf hij ook trainingen in het leiden van socratische gesprekken. Hij levert bijdragen aan het publieke debat op het gebied van sociale vraagstukken. Zie www.nkoning.nl

Paul Oomen (1958) is andragoloog. Hij combineert interim-management met communicatie- en managementtraining. Hij leidt vaak socratische gesprekken. Hij is ook interim-voorzitter van de Kring Andragologie. Zie <https://bureaupauloomen.nl/>

Kring Andragologie
Universiteit van Amsterdam

Hans Achterhuis (1942) is emeritus hoogleraar wijsbegeerte aan de Universiteit Twente. Hij is vooral bekend als sociaal filosoof die zich laat horen in maatschappelijke discussies, met als centrale thema's welzijnswerk, utopie, technologie en geweld. Hij heeft tal van invloedrijke boeken geschreven, waaronder ook samen met Nico Koning *De kunst van het vreedzaam vechten*. Van 2011-2103 was hij (de eerste) Denker des Vaderlands. Zie www.hansachterhuis.nl

Micha de Winter (1951) is emeritus hoogleraar pedagogiek in Utrecht op de leerstoel van Nederlands beroemdste pedagoog M.J. Langeveld. Er zijn van hem tal van publicaties over opvoeding en jeugdproblemen, m.n. ook over radicaliserende jongeren. Hij schreef als kroonlid van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling diverse adviezen. Zie www.uu.nl/medewerkers/MdeWinter

Stijn Sieckelinck (1980) is senior onderzoeker aan het Institute for Societal Resilience (VU Amsterdam). Hij ontwikkelde mede het trainingsprogramma *Omgaan met extreme idealen*, wijdverspreid onder sociaal-educatieve professionals (NCTV). In 2017 publiceerde hij het boek *Reradicaliseren, ronselen voor een betere wereld*. Sieckelinck promoveerde in 2009 aan de Vrije Universiteit Amsterdam op het proefschrift *Het beste van de jeugd, een wijsgerig-pedagogisch perspectief op jongeren en hun ideal(ism)en* waarmee hij in 2010 de Martinus J. Langeveldprijs won.

Gertie Blaauwendraad (1977) werkt bij een onderwijs adviesbureau. Tot voor kort was zij docent en onderzoeker bij de lerarenopleiding van de [Hogeschool Utrecht](http://www.hogeschoolutrecht.nl). Zij richt zich in haar werk op Bildung en Virtuoso Burgerschap. Dat begrip 'virtuoso burgerschap' ontwikkelde ze in haar proefschrift, waarop ze in 2018 promoveerde aan de Universiteit voor Humanistiek. De titel daarvan, *Toch liever geen idioot?!*, verwijst naar het begrip idiotès uit de Griekse oudheid, namelijk iemand die zich alleen druk maakte over zijn eigen leven en zich niet bekommerde over zaken die de samenleving aangingen.

Jeroen Oomen (1989) is postdoc bij de Urban Futures Studio in Utrecht (<https://www.uu.nl/en/research/urban-futures-studio>), als interdisciplinair sociaal-wetenschappelijk onderzoeker. Hij promoveerde als wetenschapsocioloog op het proefschrift *Dreaming the Designer Climate: Ways of Seeing and Imagining Climate Engineering* aan de LMU in München. Momenteel houdt hij zich voornamelijk bezig met de vraag waar voorstellingen van de toekomst vandaan komen, en hoe deze voorstellingen aangewend kunnen worden om richting duurzame toekomst te gaan.

Wytske Versteeg (1983) is schrijver en onderzoeker. Ze publiceerde 4 romans en een non-fictie boek (<http://www.wytskeversteeg.nl/>). Haar werk is vertaald in zes talen, en werd onder andere bekroond met de VrouwDebuutPrijs, de BNG Literatuurprijs en onlangs de Frans Kellendonkprijs. Ze promoveerde in 2018 met het proefschrift *How Do You Know? Everyday Negotiations Of Expert Authority*. Sinds 2016 is ze als onderzoeker verbonden aan de Urban Futures Studio van de Universiteit van Utrecht (<https://www.uu.nl/en/research/urban-futures-studio>).

Kring Andragologie
Universiteit van Amsterdam

Certificaat

Het bestuur van de Kring Andragologie reikt een certificaat uit aan de deelnemers die de volledige reeks hebben gevolgd, als een teken van andragologische kwaliteit.

Praktische zaken

Data: donderdag 6 en 20 februari, 5 en 19 maart, 2 en 16 april, 7 en 28 mei 2020.

Tijden alle colleges: 18.00 - 21.00 uur.

Locatie: UvA, Roeterseilandcampus, Nieuwe Achtergracht 166, 1018 WV Amsterdam.

Prijs voor de gehele reeks:

€ 520 = standaardprijs niet-leden

€ 480 = Leden van de Amsterdamse Universiteits Vereniging en de Kring Andragologie

€ 50 = Studenten (enkele plaatsen)

Inschrijven

Inschrijven kan via de website Kring Andragologie van de Universiteit van Amsterdam alumni.uva.nl/andragologie via [deze link](#).

Betaling uitsluitend vooraf (minimaal 2 weken voor aanvang) op rekeningnummer NL 47 INGB 0005 683 762 van Kring Andragologie o.v.v. 'Ressentiment 2020' en uw naam.

U bent pas na ontvangst van uw betaling definitief ingeschreven voor de collegereeks. Mocht u onverhoopt verhinderd zijn dan kunt u uw betaling tot 14 dagen voor de start terugontvangen. Daarna is restitutie niet mogelijk. U kunt wel een vervanger sturen, ook indien u een enkele keer verhinderd bent.

Kring Andragologie - Universiteit van Amsterdam
Roeterseilandcampus gebouw J/K, Valckenierstraat 65-67, Kamer B.63
1018 XE Amsterdam
www.alumni.uva.nl/andragologie en www.andragologie.org
www.linkedin.com/in/KringAndragologieUvA